

HANNU SALMI, ASKO NIVALA, HELI RANTALA, REETTA SIPPOLA,
ALEKSI VESANTO, FILIP GINTER

Återanvändningen av text i den finska tidningspressen 1771–1853

”**T**idningspressen hos oss eftersträfvat ej att representera något parti eller bilda en opinion”, skrev *Borgå Tidning* den 21 december 1853, ”den vill blott bringa till tals angelägenheter af allmänt menskligt eller fosterländskt intresse, den vill utgöra mötesplats för olika åsikter och idéer, den vill förbinda de skilda orterna, den vill lyssna till tidens röster och dess löpande stora frågor, och den har i sådant afseende framför böcker and bokhandelsartiklar fördelen af en vida snabbare spridning”.¹ Trots att det verkliga genombrottet ännu var på kommande, fäste samtiden uppmärksamhet vid tidningarnas tillväxt redan kring mitten av 1800-talet. I artikeln i *Borgå Tidning* omtalas tidningspressen som varande av ”allmänt menskligt eller fosterländskt intresse”: pressen var det ställe där meningsutbyte ägde rum och där kontakter skapades mellan olika geografiska områden.

När Henrik Gabriel Porthan och andra medlemmar av Aurora-sällskapet 1771 började ge ut *Tidningar Utgifne af et Sällskap i Åbo* hade den finska tidningspressen tagit sina första steg. I Nationalbibliotekets databas *Tidningar* är det den första ”finska” tidningen, men i verkligheten föddes den som en del av den starka tillväxten av tidningsväsendet i det svenska riket. I bakgrunden fanns det intresse som på 1750- och 1760-talen vaknat för regelbunden periodisk utgivning.² Men denna utgivning kom i gång långsamt öster om Bottniska viken. Publikationsverksamheten spred sig utanför Åbo först i januari 1820,

1. 'Litteraturen och Bokhandeln', *Borgå Tidning* 21.12.1853.

2. Om den svenska pressens utveckling under 1770–1775 se närmare <http://www.kb.se/samlingarna/tidningar-tidskrifter/soka/Sveriges-periodiska-litteratur/1700-1775/>.

när *Finlands Allmänna Tidning*, den officiella tidningen, började utkomma i Helsingfors. Snart började tidningar ges ut också i Viborg, först på tyska (*Wiburgs Mancherley*, 1821, och *Wiburgs Wochenblatt*, 1823). Den fjärde tidningsorten blev Uleåborg, där *Oulun Wiikko-Sanomia* började utkomma 1829.

Syftet med den här uppsatsen är att undersöka hur tidningspressen utvecklades och förändrades när det gäller återanvändning av text i Finland fram till Krimkriget. Tidsperioden är viktig eftersom den täcker övergången från den svenska tiden till den ryska år 1809 och den kulturella brytningspunkt som var en följd av Åbo brand 1827. Under perioden blev pressen en integrerad del av den finländska kommunikationen och opinionsbildningen. Vi har dragit en gräns för materialet vid 1853, men förändringen är inkrementell. Pressen etablerade sig samtidigt som och i dialog med de nationella institutionerna, nationalspråken och litteraturen och den nationella begreppsapparaten. Detta perspektiv har behandlats bland annat i Hannu Niemins verk *Kansa seisoi loitompana. Kansallisen julkisuuden rakentuminen Suomessa 1809–1917* (2006) och i det av Päiviö Tommila ledda presshistoriska projektet, vars resultat finns sammanfattade i det tiodelade verket *Suomen lehdistön historia* (1985–1992).³

Tiden vi behandlar är en period av stor politisk förändring både i Finland och i övriga Europa. I många länder fungerade pressen som en arena för politisk debatt, och tidningarna deltog till exempel i diskussionen om politiska friheter. Den svenska tryckfrihetsförordningen från 1766 var också i internationell jämförelse ovanligt omfattande, och dess centrala upphovsman Anders Chydenius betraktade yttrandefriheten som en viktig princip.⁴ Trots att många begränsningar i tryckfriheten infördes särskilt under Gustaf III, har grundidén om tidningspressen som samtalspart och även som utmanare i förhållande till makthavarna hört till traditionen för den svenska pressen. När Finland 1809 blev ett storfurstendöme i det ryska riket uppstod nya villkor för de politiska aspekterna av pressens verksamhet.

3. Hannu Nieminen, *Kansa seisoi loitompana. Kansallisen julkisuuden rakentuminen Suomessa 1809–1917* (Tampere 2006); Päiviö Tommila (toim.), *Suomen lehdistön historia*, s. 1–10 (Kuopio 1985–1992).

4. Karl Erik Gustafsson & Per Rydén, *A History of the Press in Sweden* (Gothenburg 2010), s. 41–47; Clas Zilliacus & Henrik Knif, *Opinionens tryck. En studie över pressens bildningsskede i Finland* (Helsingfors 1985), s. 26.

Censuren påverkade pressen särskilt under Nikolaj I:s regeringsperiod (1825–1855). Ända fram till tryckfrihetsförordningen 1865 utgjorde censurförordningen från 1829 grunden för övervakningen. I sig var förordningen rätt löst formulerad då den förbjöd bland annat kränkning av religionen, regenten, regeringen och grundlagarna, men vid behov kunde den tolkas strikt. Revolutionerna 1830 och 1848 skapade oro för att de radikala idéerna skulle spridas genom pressen. Ansvaret för utgivningen av *Finlands Allmänna Tidning* flyttades till generalguvernörens kansli och språkstadgan från 1850 tillät utgivning på finska närmast om ekonomiska och religiösa ämnen. Detta fick en avgörande betydelse för hur den svensk- och finskspråkiga publikationsverksamheten kom att se ut.⁵ Eftersom den tidsperiod vi undersöker sträcker sig över dessa åtgärder, kan vi också bedöma hur den åtstramade censuren påverkade återanvändningen av information.

Krimkriget skapade ett ökat behov av att sprida information om händelser i utlandet, vilket är relevant för vår tidsavgränsning. När Alexander II tillträdde 1855 blev tidningspressens spelrum ännu större. Eftersom vi fokuserar på återanvändningen av text blir de viktigaste trenderna synliga under perioden 1771–1853, och det framkommer att den finländska pressen tidigt länkades till internationella nätverk för informationsutbyte, där även politiskt känsliga frågor behandlades, oberoende av censur.

Början av 1800-talet innebar för Finland såväl ett byggande av nationella institutioner som ett växande flöde av information. Vi studerar utvecklingen ur ett perspektiv som tidigare inte varit möjligt inom finländsk presshistoria. Med hjälp av digitala material och metoder kan man undersöka återanvändningen av text och upprepningar under hela perioden. Tanken är att det växande mediala utrymmet och dess förändringar kan studeras genom att analysera hur tidningar kopierar information. De kopierar både av varandra inom landet och texter i utländska tidningar och andra källor, såsom litteratur. Fenomenet var internationellt allmänt redan före mitten av 1800-talet, vilket be-

5. Gällande censuren se närmare Päiviö Tommila, 'Yhdestä lehdestä sanomalehdistöksi 1809–1859', Päiviö Tommila (toim.), *Suomen lehdistön historia 1. Sanomalehdistön vaiheet vuoteen 1905* (Kuopio 1988), s. 102–105. Se även Onni Pekonen, *Debating "the ABCs of Parliamentary Life": The Learning of Parliamentary Rules and Practices in the Late Nineteenth-Century Finnish Diet and the Early Eduskunta*, *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* 505 (Jyväskylä 2014), s. 38–39.

visas av hur nyheten om Åbo brand spred sig globalt.⁶ Före 1880-talet fanns det inga internationella avtal om upphovsrätt, vilka skulle ha bromsat det flitiga kopierandet. Genom att undersöka kopiering blir det samtidigt möjligt att studera hur informationen spred sig. I vår uppsats undersöker vi hurdan återanvändningen av text var i finländsk tidningspress 1771–1853.

Som källmaterial i historisk forskning är tidningspressen komplex. I denna undersökning är pressen inte bara en källa utan också ett forskningsobjekt som formade sin omgivning. Den var inte bara en spegling av omgivande politiska och samhällsliga ambitioner utan en aktiv aktör. Vi kan alltså inte anta att periodens politiska och ideologiska kontext var given från början, utan den konstruerades varje dag på nytt då man redigerade tidningarna och läste dem. I sitt verk *Kansa seisoi loitompäna. Kansallisen julkisuuden rakentuminen Suomessa 1809–1917* har Hannu Nieminen dryftat pressen som politiskt diskussionsforum, då han diskuterat uppkomsten av den finländska pressen som en del av den finländska offentligheten. Då Nieminen utgår från en ”nationell offentlighet” i det finska storfurstendömet, är vår avsikt här inte att utgå från att en sådan inbyggd målsättning skulle ha funnits hos pressen. Att ge ut tidningar har många funktioner, och en del av dem var utan vidare sådana som pressen senare inte längre har haft. Tidningarna kunde fungera som diskussionsspalter för de lärda, som identitetsskapare för lokalsamhället, som informationskanal för föreningar och myndigheter, som anslagstavla för annonser och kungörelser, som utgivningskanal för skönlitterära alster och som medium för reklam. Vår avsikt är att studera de tidiga tidningarnas betydelse i förhållande till den omgivande kulturen och kulturella förändringar. Studiet av återanvändning av text ger en möjlighet att närmare undersöka hurdana texter man sist och slutligen cirkulerade och därmed skapa förståelse för hur tidningarnas uppgifter och deras inbördes relationer förändrades. Det står klart att samtidsredaktörerna hade varierande motiv för sin verksamhet. I allmänhet har man ansett att ett starkt redaktörskap och egen produktion av ”originalmaterial” är tecken på en utvecklad tidningspress.⁷

-
6. Hannu Salmi, 'Catastrophe, emotions and guilt – The Great Fire of Turku 1827', Deborah Simonton & Hannu Salmi (eds), *Catastrophe, Gender and Urban Experience, 1648–1920* (New York 2017), s. 127–129.
 7. Se närmare Päiviö Tommila (toim.), *Suomen lehdistön historia 1. Sanomalehdistön vaiheet vuoteen 1905* (Kuopio 1988).

I denna undersökning ser vi i stället på pressen som ett större flöde av information, som inte i utgångsläget gör skillnad mellan journalistisk text eller till exempel annonser.

Målsättningen är att genom en analys av återanvändningen av text förstå pressens funktion som medium för information och att undersöka vad detta säger om förändringarna i tidningspressen. Vi redogör först för den digitala korpus vi använt och den metod vi utvecklat för att identifiera återanvänd text. Efter metodavsnittet analyserar vi återanvändningen först ur ett geografiskt perspektiv utgående från gränser och kontakter och sedan diskuterar vi betydelsen av språkgränsen. Till slut analyserar vi olika former av återanvändning av text och också hur den finländska tidningspressen deltog i ett större internationellt nätverk av växelverkan.

Material och metoder

Vårt källmaterial består av Nationalbibliotekets digitala historiska tidningskorpus. Tidningarna är skannade och därefter omvandlade till maskinläsbar text med hjälp av OCR-teknik (*Optical Character Recognition*). Tidningarna från 1771–1874 kan fritt laddas ner i XML-format från den finska Språkbanken.⁸ Den här uppsatsen är ett resultat av det arbete som görs inom COMHIS-konsortiet⁹, som också har haft tillgång till en större OCR-korpus (1771–1910), som nu har publicerats.¹⁰ Enligt de metadata Nationalbiblioteket sammanställt innehåller den av oss undersökta delen, alltså åren 1771–1853, i den större korpusen 136 186 sidor, av vilka 122 804 sidor är på svenska, 10 831 på finska och 2 551 på tyska. Metadata gällande språk innehåller vissa osäkerheter, men dessa förändrar inte helhetsbilden: den absolut största delen (cirka

8. Nationalbiblioteket (2015), Kansalliskirjaston sanoma- ja aikakauslehtikokoelman OCR-korpus (1771–1874) [textkorpus]. Språkbanken. Tillgänglig: <http://urn.fi/urn:nbn:fi:lb-2015051201>.

9. COMHIS-konsortiet är ett projekt, *Computational History and the Transformation of Public Discourse in Finland, 1640–1910*, som är en del av Finlands Akademis program för digitala humaniora. I konsortiet ingår Nationalbiblioteket, Helsingfors universitet och Åbo universitet. Mer information finns på adressen <https://www.utu.fi/fi/yksikot/hum/yksikot/kulttuurihistoria/tutkimus/Sivut/comhis.aspx>.

10. Om den större korpusen och dess publicering, se närmare Tuula Pääkkönen, Jukka Kervinen, Asko Nivala, Kimmo Kettunen och Eetu Mäkelä, 'Exporting Finnish digitized historical newspaper contents for offline use', *D-Lib Magazine*, 22 (2016), DOI: 10.1045/july2016-paakkonen.

90 procent) av tidningsmaterialet mellan 1771 och 1853 är på svenska. Mängden material är inte jämnt fördelat över perioden, eftersom utgivningen ökade markant under 1800-talet: till exempel utgav man endast cirka 6 000 sidor 1771–1800, medan man mellan åren 1840 och 1853 tryckte cirka 58 800 tidningssidor. Totalvolymen ökade explosionsartat under 1800-talet, och i samma proportion ökade också de delade texterna.

Eftersom målsättningen är att spåra hurdana texter som kopierades och återanvändes i pressen har det varit vår uppgift att utveckla en metod för att gå igenom detta material på nästan 140 000 sidor och identifiera likheter. Utmaningen blir bara större mot slutet av seklet då mängden material ytterligare ökar. Som metod har vi använt en algoritm som utvecklats för att känna igen återanvänd text. Med hjälp av den kan man identifiera kopierade avsnitt och undersöka dem närmare genom historisk närläsning och kontextualisering. I USA har Ryan Cordell och David A. Smith i sitt projekt *Viral Texts* tidigare gjort en liknande kartläggning av amerikansk press under 1800-talet och för ändamålet utvecklat en mjukvara som heter Passim, vars algoritm känner igen likheter i text.¹¹ Som Kimmo Kettunen påpekat har den finländska pressen förutom tvåspråkigheten ännu ett särdrag, nämligen den frekventa användningen av frakturstil, som ytterligare försvårar textigenkänningen avsevärt vid sidan av andra problem som orsakar brus.¹² Detta gör det svårare att hitta kopierad text, eftersom det uppstått fler fel under OCR-processen än till exempel i det amerikanska materialet.

-
11. Se David A. Smith, Ryan Cordell, Elizabeth Maddock Dillon, Nick Stramp och John Wilkerson, 'Detecting and modeling local text reuse', *Proceedings of the 14th ACM/IEEE-CS Joint Conference on Digital Libraries* (Piscataway, NJ 2014), s. 183–192; Ryan Cordell, 'Reprinting, circulation, and the network author in antebellum newspapers', *American Literary History* 27 (2015:3), s. 417–445; David A. Smith, Ryan Cordell och Abby Mullen, 'Computational methods for uncovering reprinted texts in antebellum newspapers', *American Literary History* 27 (2015:3), s. E1–E15. Återanvändning av text i brittisk press under början av 1800-talet har undersökts i projektet Scissors and Paste, se Melodee H. Beals, 'Scissors and paste. The georgian reprints, 1800–1837', *Journal of Open Humanities Data* 3 (2017), DOI: <http://doi.org/10.5334/johd.8> samt Melodee H. Beals, 'Stuck in the middle. Developing research workflows for a multi-scale text analysis', *Journal of Victorian Culture* (2017), s. 1–8, DOI: <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13555502.2017.1301178>.
 12. Kimmo Kettunen, 'Keep, change or delete? Setting up a low resource OCR post-correction framework for a digitized old Finnish newspaper collection', D. Calvanese, D. De Nart and C. Tasso (eds), *Digital Libraries on the Move. IRCDL 2015. Communications in Computer and Information Science* vol. 612 (Cham 2016).

För att lösa problemet har den språkvetenskapliga forskningsgruppen vid Åbo universitet som är med i COMHIS-konsortiet utvecklat en ny lösning som baserar sig på NCBI BLAST. Inom bioinformatik har man utvecklat algoritmen BLAST (Basic Local Alignment Tool) för att jämföra information som innehåller brus, såsom aminosyror och DNA. Vi har funnit att BLAST lämpar sig väl för att göra gruvdrift i text som innehåller mycket fel och gör det möjligt att jämföra all text på alla sidor på ett sådant sätt att textavsnitt som har en viss grad av likhet sammanställs till kluster.¹³ Enligt våra beräkningar ger BLAST betydligt mer noggranna resultat än *Viral Text*-projektets Passim, men den kräver också mera processorkapacitet.¹⁴

Vårt material utgörs av en databas framställd med hjälp av BLAST.¹⁵ Av materialet för perioden 1771–1853 producerade BLAST 27 650 kluster bestående av 122 391 enskilda träffar. Dessa kluster härstammar i praktiken från perioden efter 1820, eftersom återanvändning kräver att det finns flera olika samtidigt utkommande tidningar. Vid avgränsningen av materialet har vi följt Nationalbibliotekets kategorisering i tidningar och tidskrifter, och fokuserat uttryckligen på tidningspressens tillväxtperiod.¹⁶

Det är viktigt att komma ihåg att de kluster BLAST tagit fram inte direkt motsvarar antalet återutgivna texter (alltså enskilda tidningsartiklar eller annonser). För det första är det inte säkert att BLAST kan identifiera alla fall och den kan inte identifiera återanvändning över språkgränsen. Dessutom har vi dragit en minimigräns vid 300 tecken,

-
13. Om hur BLAST fungerar, se Alekski Vesanto, Asko Nivala, Tapio Salakoski, Hannu Salmi & Filip Ginter, 'A system for identifying and exploring text repetition in large historical document corpora', *Proceedings of the 21st Nordic Conference of Computational Linguistics*, Gothenburg, Sweden, 23–24 May 2017 (Linköping 2017), s. 330–333, <http://www.ep.liu.se/ecp/131/049/ecp17131049.pdf>; Stephen F. Altschul, Warren Gish, Webb Miller, Eugene W. Myers & David J. Lipman, 'Basic local alignment search tool', *Journal of Molecular Biology*, 215 (1990), s. 403–410.
 14. Om jämförelsen, se Alekski Vesanto, Asko Nivala, Heli Rantala, Tapio Salakoski, Hannu Salmi och Filip Ginter, 'Applying BLAST to text reuse detection in Finnish newspapers and journals, 1771–1910', *Proceedings of the 21st Nordic Conference of Computational Linguistics*, Gothenburg, Sweden, 23–24 May 2017 (Linköping 2017), s. 54–58, <http://www.ep.liu.se/ecp/133/010/ecp17133010.pdf>. Passim är skriven av David A. Smith och publicerad i GitHub som öppen kod: <https://github.com/dasmiq/passim>.
 15. Beräkningarna gjordes med hjälp av superdatorn Taito på CSC IT-centret för vetenskap (<https://www.csc.fi>).
 16. COMHIS-konsortiet har för avsikt att fortsätta med hela tidningsmaterialet för åren 1771–1910.

eftersom en lägre tröskel skulle sänka precisionen i sökningen. En för låg minimigräns skulle också dra in en hel del så kallad *boiler plate*-text, alltså text som upprepas många gånger på tidningarnas sidor men som saknar egentligt informationsvärde i sammanhanget.¹⁷ Vidare bör man notera att Nationalbibliotekets korpus är indelad enligt tidningsidor och inte enligt artiklar, och att det använda OCR-programmet inte alltid har läst in sidor och spalter i rätt ordning. Text som löper över flera spalter eller sidor kan ibland ha hamnat i olika kluster, trots att de hör till en och samma artikel.

På grund av dessa metodologiska problem anger BLAST-igenkänningen inte de exakta antalen delade tidningsartiklar eller annonser, men den säger en hel del om storleksklassen på återanvändningen av text under den undersökta perioden. Relevant är att metoden hittar upprepad text som sedan kan analyseras närmare. Det finns skäl att tillägga att en målsättning att uppge en exakt maximal siffra av kluster inte ens tjänar historieforskningens syften särskilt bra. När mängden information växer, ökar också entropin, enligt informationsteorins grundare Claude Shannons och Norbert Wieners definition. Att mängden data ökar betyder alltså inte att mängden information ökar.¹⁸ Också inom informationssökningens teori (*information retrieval*) skiljer man mellan *recall* och *precision*. Den föregående termen avser hur många sökträffar man får, medan den senare avser mängden *relevanta* sökträffar. Därför är det inte ändamålsenligt att utvärdera hur väl en sökfunktion (eller en algoritm som BLAST) fungerar utgående från det absoluta antalet träffar, utan det viktigaste är att man får relevanta resultat.¹⁹

BLAST skiljer inte mellan kopierade nyheter eller andra upprepningar såsom annonser eller reklam. Det är också precis därför den ger oss möjlighet att lyfta fram vissa drag ur helheten, vilka man lätt kan missa när man använder sig av närläsning eller vanliga sökningar. Om avsikten är att kartlägga tidningspressens funktion som nätverk för kommunikation, är också kopiering av reklam, torgrpriser eller tågtidtabeller från en tidning till en annan relevant, vilket vi visar i

17. Vesanto, Nivala, Rantala, Salakoski, Salmi och Ginter, 'Applying BLAST to text reuse detection in Finnish newspapers and journals, 1771–1910', s. 55–56.

18. Ronald R. Kline, *The Cybernetics Moment, or, Why we Call our Age the Information Age* (Baltimore 2015).

19. Se t.ex. Christopher D. Manning, Prabhakar Raghavan ja Hinrich Schütze, *Introduction to Information Retrieval* (Cambridge 2008).

denna uppsats. Ifall man skulle filtrera bort annonser och kungörelser och fokusera endast på kopierade nyhetstexter, skulle perspektivet bli förvrängt, eftersom begreppet ”nyhet” i sig är en historisk konstruktion. BLAST fungerar som ett nytt heuristiskt verktyg och lyfter fram fenomen som sannolikt skulle förbli obemärkta om man läste en tidning åt gången. Med hjälp av gruvdrift i text har man producerat helt ny kunskap om tidningspressen, vilken utan så här stora material vore omöjlig att analysera. Forskningen bygger ändå på en nära dialog med tidigare presshistorisk forskning.

Tidningspressens geografiska spridning och informationens gång

Utgivningen av tidningar fick sin början i Åbo, som var navet för det akademiska livet fram till att universitetet efter branden flyttades till Helsingfors. Porthans tanke hade varit att skicka ut studenterna från Kungliga Akademien i Åbo till sina hembygder och berätta för läsarna om händelser i det övriga Finland. Som uppgift hade Aurorasällskapet förutom att odla den ”Svenska Witterheten” att öka insikterna om det finska språket och om landets historia. Särskilt Juha Manninen har tolkat namnet Aurora, gryning, som en syftning på sällskapets viktigaste uppdrag, som var att tända och sprida ljus i synnerhet över rikets östra del, Finland.²⁰ I företalet till det första numret av sällskapets tidning hänvisas det till att tidningen är ett första försök i sitt slag: ”Wi våge at göra et försök som i sitt slag är hos oss det första.”²¹ Syftningen låter förstå att målgruppen är snävare än hela rikets befolkning. Lite längre fram i företalet konstateras att ”wi i synnerhet skrifwe för våre Landsmän”, som i sammanhanget verkar avse invånarna i rikets östra delar.

Redan före branden hade pressen tagit i besittning en större del av landet i och med att utgivning inleddes i Helsingfors (1820) och i Viborg (1821). Efter branden ökade täckningen ytterligare till Uleåborg (1829), Borgå (1837) och Vasa (1839). Det är iögonfallande att tidningar grundades särskilt i kuststäder. De första inlandstidningarna var de Kuopio-baserade *Saima* och *Maamiehen ystävä* som började utkomma först 1844.²² Före Krimkriget var Kuopio också den enda staden i inlandet där det

20. Juha Manninen, *Valistus ja kansallinen identiteetti. Aatehistoriallinen tutkimus 1700-luvun Pohjolasta* (Helsinki 2000), s. 154, 191–206.

21. *Tidningar Utgifne af et Sällskap i Åbo* 15.1.1771.

22. Om tidningarnas metadata, se Historiska tidningsarkivet <http://digi.kansalliskirjasto.fi/>.

över huvud taget gavs ut någon tidning. Den svenskspråkiga *Saima* var framför allt J. V. Snellmans redskap för kritisk samhällsdiskussion.²³ Den finskspråkiga *Maamiehen Ystävä* var däremot ett initiativ av J. A. Karsten; han hade fått tillstånd att starta ett tryckeri 1842 och redan följande år anhöll han om tillstånd för att grunda en tidning.²⁴

Frågan om det i ett inland och ett kustområde inelade Finland känner vi igen från Matti Klinges *Kaksi Suomea* (1982). Redan samtiden fäste uppmärksamhet vid den geografiska spänningen. Men medan Porthan tänkte sig att det inre av Finland med tiden skulle samman smälta med kulturen vid kustområdena, sökte Runeberg och Lönnrot finskheten i inlandet.²⁵ Utgående från pressens spridning kan man dra slutsatsen att kusten var ett lägligt område för nyhetsutbyte tack vare tillgången på vattenleder. På samma sätt uppstod nödvändig infrastruktur först i Åbo och senare i andra städer längs kusten, dit den bokliga kulturen redan spridit sig. Kuopio var å sin sida en väsentlig motpol till Helsingfors under 1840-talet, samtidigt som den nya kulturformen stödde integrationen av ”de två Finland”.

Redan i ett tidigt skede förmedlade pressen information om händelser på olika håll i landet och knöt på så sätt samman områden som låg långt ifrån varandra. Nyhethändelser, såsom katastrofer som omtalades i skillingtryck, dök så småningom också upp i tidningarnas spalter.²⁶ *Åbo Tidningar* publicerade den 19 augusti 1793 nyheten om ett kraftigt åskväder i Uleåborg. Blixten hade slagit ner i ett krutförråd och orsakat stora skador. I följande nummer, den 26 augusti, återkom man till händelsen i en längre artikel. Med hjälp av BLAST-igenkänning kan man följa nyhetens vandring förutom statistiskt även från en ort till en annan, även över tid, som en process som varar i decennier. Samma nyhet väckte intresse senare, eftersom den återpublicerades i Borgå

23. Päiviö Tommila, 'Yhdestä lehdestä sanomalehdistöksi 1809–1859', Päiviö Tommila (toim.), *Suomen lehdistön historia 1. Sanomalehdistön vaiheet vuoteen 1905* (Kuopio 1988), s. 135–140; Heli Rantala, *Sivistyksestä sivilisaatioon. Kulttuurikäsitys J. V. Snellmanin historiallisessa ajattelussa* (Turku 2013), s. 18.

24. Tommila, 'Yhdestä lehdestä sanomalehdistöksi 1809–1859', s. 135.

25. Matti Klinge, *Kaksi Suomea* (Helsinki 1982), s. 79–85; Rantala, *Sivistyksestä sivilisaatioon. Kulttuurikäsitys J. V. Snellmanin historiallisessa ajattelussa*, s. 150–151.

26. Pirjo-Liisa Niinimäki, 'Hartolan vaimosta jäi vain tuohivirsu. Lissabonin maanjäristyksen ajanmerkkejä Suomessa', Hannu Salmi (toim.), *Lopun alku. Katastrofien historiaa ja nykypäivää* (Turku 1996), s. 41–60. Gällande skillingtryck om Åbo brand, se Salmi, 'Catastrophe, emotions and guilt – The Great Fire of Turku 1827', s. 124–125.

1838, i Helsingfors 1868, i Vasa 1883 och till slut igen på ursprungsorterna Uleåborg och Åbo 1895.²⁷

Tidningarna fokuserade inte bara på att kopiera nyheter från andra städer. På tidningsorterna publicerade man till exempel annonser från företag i inlandet, vilka innehöll information både om deras tillväxt och om arbetserbjudanden. En arbetsplatsannons för en smed publicerades i Åbo och Helsingfors sju gånger under en period på tre veckor 1829.²⁸ En fröken som uppfostrat barn erbjöd sina tjänster i en annons sex gånger i Helsingfors.²⁹ Arbetsannonseringen kunde ibland sträcka sig ännu längre bort, till exempel sökte universitetet i Vilnius ofta lärare i finländska tidningar. Man sökte bland annat lärare i ryska och en professor i historia.³⁰ Förutom arbetare sökte man också olika typer av producenter och råvaror: i Åbo annonserade myndigheterna varje höst om upphandlingsauktioner, då man köpte in livsmedel och andra produkter för till exempel hospitalet på Sjalö eller för bataljonerna i Björneborg eller på Åland.³¹

De ovan nämnda exemplen visar att informationsgången knöt samman olika delar av landet i kulturellt hänseende. Å andra sidan var tidningspressen inte en separat aktör i sin tids kontext, utan den föddes som en del av ett större kommunikationsnätverk. Den geografiska spridningen stöddes av bokkulturens stärkta ställning under första halvan av 1800-talet. Fram till 1830-talet fanns det boklådor bara i Åbo och Helsingfors, men efter det skedde en snabb kulturell förändring. Den största konsumentgruppen var svenskspråkiga ståndspersoner och i praktiken fanns det i mitten av 1800-talet bokhandlare över hela landet. Bokhandeln lockade företagare, och man importerade böcker från såväl Stockholm som bokhandelns centralort

27. *Åbo Tidningar* 19.8.1793, *Åbo Tidningar* 26.8.1793, *Borgå Tidning* 27.6.1838, *Helsingfors Dagblad* 20.8.1868, *Vasabladet* 14.11.1883, *Uleåborgsbladet* 14.9.1895, *Åbo Tidningar* 17.9.1895.

28. T.ex. *Åbo Tidningar* 28.3.1829, *Finlands Allmänna Tidning* 2.4.1829.

29. T.ex. *Helsingfors Tidningar* 16.12.1829.

30. *Åbo Tidningar* 10.6.1820; *Finlands Allmänna Tidning* 26.6.1820.

31. Det informerades årligen om upphandlingsauktionerna för Sjalö, och BLAST hittar t.ex. en kedja med 59 upprepningar. I huvudsak är det endast datum och antalet kilogram livsmedel som varierar. Se t.ex. *Finlands Allmänna Tidning* 9.2.1823 och 10.6.1824, *Åbo Underrättelser* 19.6.1824, 4.6, 25.6 och 13.7.1825. Närmast identiska annonser fanns också för upphandling av materiel för armén, där det som skiljer texten åt endast är datum och kilogrammängder, t.ex. *Åbo Tidningar* 29.1.1823 och 17.3.1824, *Åbo Underrättelser* 23.2.1825.

Leipzig.³² Den här utvecklingen är relevant för återanvändningen av text, eftersom materialet inte nödvändigtvis var egenproducerat: det kunde också vara kopierat från böcker. Om man studerar läskulturen i vidare bemärkelse förbättrades förutsättningarna för en utbredning av pressen betydligt fram till mitten av 1800-talet: det fanns en större läsande publik också på finska och nätverket av tryckerier, bokhandlare och bibliotek hade börjat vidgas.

När man studerar den geografiska dimensionen av återanvändningen av text är det möjligt att upptäcka drag som inte varit synliga i tidigare forskning. Ju fler tidningar som utkom, desto mer avslöjar upprepningarna om hur informationen spred sig geografiskt. Detta skulle vara ett särskilt viktigt perspektiv på expansionen av pressen under slutet av 1800-talet, men metoden berättar också om de geografiska förhållandena under åren 1771–1853. Det är emellertid värt att studera relationerna mellan olika orter först efter att det börjat utkomma tidningar utanför Åbo, det vill säga efter 1820. Samtidigt som produktionen blev mer diversifierad blev betydelsen av informationens gång viktigare. I diagram 1 visas de största återanvändarna av information under åren 1820–1853.

Som diagram 1 visar var *Finlands Allmänna Tidning*, *Åbo Tidningar* och *Åbo Underrättelser* de viktigaste källorna till återanvänd av text åren 1820–1853. Åbotidningarna behöll alltså sin centrala roll under hela perioden. När det gäller bokutgivning var utvecklingen annorlunda: som Mikko Tolonens och Leo Lahtis forskning visat, minskade bokutgivningen drastiskt i Åbo efter branden.³³ Diagram 2 visar att tidningarna hämtade sig rätt snabbt efter branden, redan 1829 nådde utgivningen den tidigare nivån. Det står ändå klart, att från och med 1830-talet ökade betydelsen av Helsingfortidningarna. Detta påverkades av censurförordningen 1829, som befäste *Finlands Allmänna Tidnings* betydelse som återutgivare av nyheter. Om man tar med de sex största tidningarna kompletteras listan med huvudstadstidningar som *Helsingfors Tidningar*, *Helsingfors Morgonblad* (*Morgonbladet*) och *Helsingfors Annonsblad*. Den sistnämnda, som utkom endast under 1843, koncen-

32. Jyrki Hakapää, *Kirjan tie lukijalle. Kirjakauppojen vakiintuminen Suomessa 1740–1860* (Helsinki 2008).

33. Mikko Tolonen & Leo Lahti, 'Aatehistoria ja digitaalisten aineistojen mahdollisuudet', *Ennen ja nyt* 2/2015, <http://www.ennenjanyt.net/2015/08/aatehistoria-ja-digitaalisten-aineistojen-mahdollisuudet/> (hämtad 1.4.2018).

Diagram 1: De tre tidningar som återanvänt mest text 1820–1853.

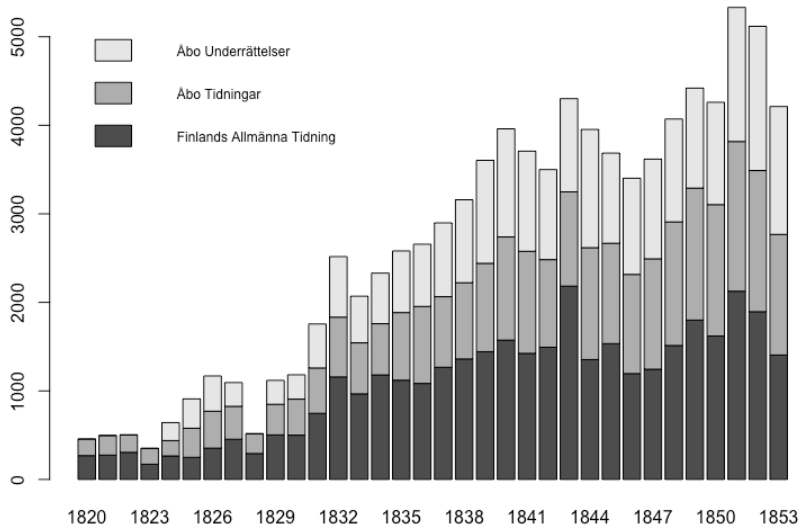
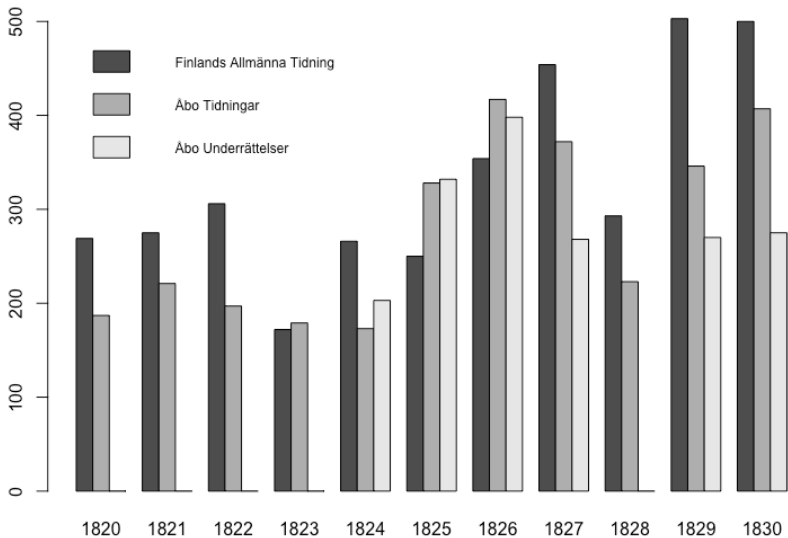


Diagram 2: Effekten av Åbo brand på pressens utveckling 1820–1830.



trerade sig enbart på annonser och kungörelser och återpublicerade hela 3 429 texter, vilket är fler än de 2 184 enskilda texter *Finlands Allmänna Tidning* återpublicerade samma år.³⁴ Diagram 2 visar att *Åbo Tidningar* och *Åbo Underrättelser* ökade sin andel av återpubliceringen år för år och befäste sin position som nyckelförmedlare i det gryende tidningspressnätverket. Åbo brand år 1827 förändrade trenden, och särskilt *Åbo Underrättelser* tappade positioner. År 1828 ingick där inte längre en enda återpublicerad text.

Som tidigare nämndes repade sig tidningspressen rätt fort efter den katastrofala branden, och *Åbo Tidningar* och *Åbo Underrättelser* behöll sin starka position under hela den undersökta perioden (diagram 1). Som helhet var den finländska pressen 1771–1853 ett medium för kustområdena. Trots det berättade man om händelser i inlandet och över huvud taget om områden där det inte utkom några tidningar. Produktionen av tidningar påverkade i längden hela kulturkretsen i och med att man lärde sig att förstå områden långt borta genom nyheter och annonsmaterial. De återpublicerade texterna reflekterar relationerna mellan städer. År 1823 sökte man efter en försvunnen reseväxel,³⁵ och från och med år 1827 upprepade man en annons om fartyget Alkajas pakettransporttjänst mellan bokhandlarna.³⁶ Denna informationsgång byggde broar mellan olika delar av landet och mellan inland och kustområden. Med tidningsinformationen förmedlades också kultur. Den egentliga landsortspressen föddes först på 1860-talet. Före det kan man inte tala om någon lokalpress i egentlig mening, vilket Päiviö Tommila har påpekat.³⁷

Den mångspråkiga pressen och språkgränserna

Under åren 1771–1853 utgavs det tidningar på svenska, finska och tyska. I en europeisk kontext erbjuder den finländska pressen en unik möjlighet att analysera offentligheter på olika språk och deras interna relationer. Före mitten av 1800-talet var största delen av tidningarna svenskspråkiga och det fanns inte lika mycket informationsbyte mellan de

34. En annan tidning med samma namn, *Helsingfors Annonsblad*, började utkomma i slutet av perioden under 1853, men det först numret utkom först den 16 december 1853, så dess insats som återpublicerare faller utanför denna analys.

35. *Åbo Tidningar* 3.9.1823, *Finlands Allmänna Tidning* 11.9.1823.

36. Till exempel *Åbo Underrättelser* 19.5.1827.

37. Päiviö Tommila, *Suomen lehdistön levikki ennen vuotta 1860* (Porvoo 1963), s. 77.

olika språkområdena som senare mot slutet av seklet. Det här betyder ändå inte att läsekretsen skulle ha varit klart tudelad, eftersom tvåspråkighet var vanligt. En annan relevant aspekt är att BLAST-igenkänningen söker likheter i text, men den kan inte automatiskt hitta fall där text har blivit översatt.³⁸ Men med hjälp av de metoder vi har använt kan man ändå göra vissa iakttagelser om språkförhållandena och om deras betydelse.

I Åbo utkom på finska tidningen *Suomenkieliset Tieto-Sanomats* redan år 1776. Endast 24 nummer utgavs av tidningen och dess texter har inte återanvänts i andra tidningar under den period som behandlas här. Följande gång blev utbyte av texter mellan tidningar på olika språk möjlig 1820, då Reinhold von Becker började ge ut tidningen *Turun Wiikko-Sanomats*. Följande år utkom också den tyskspråkiga tidningen *Wiburgs Mancherley* i Viborg, men den blev kortlivad och utkom endast under 1821. Från och med 1823 utgavs där sedan en annan tyskspråkig tidning, *Wiburgs Wochenblatt*. Denna tidning var mer långlivad och fortsatte ända till 1832.

Max Engman har i *Språkfrågan. Finlandssvenskhetens uppkomst 1812–1922* behandlat dynamiken mellan olika språk i 1800-talets Finland. Engman betonar särskilt den konkurrens om ställningen som officiellt språk som rådde mellan svenska, finska och ryska.³⁹ Trots att man tidvis försökte stärka det ryska språkets ställning, till exempel genom att kräva färdigheter i ryska av tjänstemän, syns språkets inflytande i tidningspressen först på 1900-talet. År 1900 utkom den första ryska tidningen *Finljandskaja Gazeta*, och efter 1917 och 1918 fanns det flera ryska publikationer. Ur pressens perspektiv ägde ”språkstriden” i första hand rum mellan svenska och finska, men under första hälften av 1800-talet rådde ännu ingen konkurrenssituation och finskan hotade inte svenskans ställning.

Trots att det inte förrän på 1820-talet fanns någon tidningsutgivning på finska, med undantag av 1776, kunde de svenskkunniga läsarna ta del av textavsnitt på finska även i svenska tidningar. År 1798 publicerade *Åbo Nya Tidningar* en lång presentation i flera delar av Christfried

38. En av målsättningarna för vårt projekt kommer också framöver att vara att hitta lösningar på detta problem, vilket skulle möjliggöra att maskinellt upptäcka återanvändning av text över språkgränser.

39. Max Engman, *Språkfrågan. Finlandssvenskhetens uppkomst 1812–1922*, Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland (SSLS) 702:3 (Helsingfors 2016), s. 91–99.

Gananders *Mythologica Fennica*, som är ett slags uppslagsverk i finsk mytologi. I presentationen publicerade tidningen flera utdrag ur finska runor tillsammans med svensk översättning. År 1821 publicerade *Åbo Morgonblad* under Arwidssons redaktion den 3 oktober, i numret som kom att bli det sista, flera finska dikter och sånger. Bland dessa fanns ”Rengin Wirsi”. År 1829 publicerade den finska Åbotidningen *Turun Wiikko-Sanomat* samma dikt under rubriken ”Trengin Lauulu”. Det var en dikt av Arwidssons vän Abraham Poppius. Liknande diktlån gjordes också från finska tidningar till svenska dito. År 1822 publicerade *Turun Wiikko-Sanomat* en dikt som kallades ”Morsian-Tansi”. Tidningen gav som anvisning att den skulle sjungas till samma melodi som ”Ah, sä varpus-rukka”. Vem som skrivit dikten framkommer inte. Följande år publicerade *Åbo Tidningar* ett utdrag ur samma dikt och delgav även upphovsmannens namn, som var ”Achrenius”. Dikten hade också publicerats i Zacharias Topelius den äldres diktsamling *Suomen Kansan Vanhoja Runoja, ynnä myös Nykyisempiä Lauluja* år 1822. Dikten är skriven av Henrik Achrenius (1730–1798), och är även känd under titeln ”Tavallinen morsian tanssi”. Achrenius var länsman och sockenskrivare och hade studerat vid Kungliga Akademien kring 1750. Förutom egna dikter författade han veterligen den första finska översättningen av ”Marseljäsen” som kom att bli en symbol för den franska revolutionen.⁴⁰

Att man publicerade finska diktsnuttar i svenska tidningar är ett tecken på den lärda kretsens intresse för att teckna ner finsk folkdiktning. Arwidsson förklarade betydelsen av dikterna i sitt företal på följande sätt: ”Vill man [derföre] att en nationel poesie skall uppspira, så böra de fornåldriga diktera, i saga och sång, bemäktiga sig folket, förvandla sig till en folk-själ, (om vi få nyttja detta uttryck), hvilken då skapande framträder i ny drägt, men med forn-genuina anlag och krafter.”⁴¹ Finnarna, vilka här omfattar även den svenskspråkiga befolkningen, borde bli medvetna om sin egen historia och folkets särskilda ”natur”, som folkdiktningen gav uttryck för. Man diskuterade det finska språkets ställning i svenskspråkiga publikationer kring 1820, i synnerhet i den av Arwidsson redigerade *Åbo Morgonblad*, men också

40. Pentti Virrankoski, 'Achrenius, Henrik', *Kansallisbiografia*, webbutgåvan, Studia Biographica 4 (Helsinki 1997–) URN:NBN:fi-fe20051410 (hämtad 3.5.2017).

41. *Åbo Morgonblad* 3.10.1821.

i tidskrifterna *Aura* och *Mnemosyne*. I denna diskussion syns inget av de senare konflikterna. Tvärtom framförde de svenskspråkiga lärda att finskan var landets ”naturliga” språk, i motsats till svenskan.⁴² Man ansåg det viktigt för landets utveckling att stärka det finska språkets ställning.

I tidiga svensk- och finskspråkiga tidningar publicerade man något av det annonsartade material som man tidigare publicerat i den svenskspråkiga pressen och lite senare i den finska. Ett av de tidiga fallen av återpublicering som gick över språkgränsen är en kungörelse från generalguvernörens kansli om matrosen Adam Mankulls död. *Finlands Allmänna Tidning* var först ute med uppgiften den 20 september 1828. Enligt den var han från Lovisa och hade seglat med det ryska fartyget *Oneos Makedon* i oktober 1826 från Kronstadt till Egypten. Han hade dött i Alexandria den 27 november 1826. I detta skede meddelade tidningen att han inte efterlämnat någon egendom. Meddelandet upprepades i samma tidning den 23 och den 25 september 1828.⁴³ Senare informerade tidningen om att Mankull ändå hade efterlämnat 52 spanska daler och 3 egyptiska piaster.⁴⁴ Man hade ingen kännedom om eventuella arvingar, men man bad eventuella sådana anmäla sig så att de kunde ta emot sitt arv. Följande gång publicerade *Finlands Allmänna Tidning* uppgiften om den avlidne matrosen den 16 juli 1829. I notisen sägs nu värdet av Mankulls arv vara 243 rubel och 70 kopek. Denna uppgift publicerades också av *Åbo Underrättelser*.⁴⁵ I finskspråkiga tidningar publicerades samma nyhet första gången i *Turun Wiikko-Sanomat* och senare i *Oulun Wiikko-Sanomat*.⁴⁶ Dylika exempel på material som rör sig över språkgränsen visar att tidningarna utvecklades till en gemensam offentlig arena, där information rörde sig oberoende av tidningarnas skillnader i profil och språk.

Överlag var volymen av den finskspråkiga utgivningen under början av 1800-talet ännu så anspråkslös att cirkulation av material inte var

42. Den här åsikten kommer tydligt fram i E. G. Ehrströms text 'Finska Språket, betraktadt såsom Nationalspråk', *Åbo Morgonblad* 24.3.1821, 7.4.1821, 12.5.1821. Texten fortsatte i de följande numren av tidningarna. Närmare om Ehrströms åsikter, se Johanna Wassholm, *Svenskt, finskt och ryskt. Nationens, språkets och historiens dimensioner hos E. G. Ehrström 1808–1835*, SLS 731 (Helsingfors 2014).

43. *Finlands Allmänna Tidning* 20.9, 23.9 och 25.9 1828.

44. *Finlands Allmänna Tidning* 15.11.1828.

45. *Åbo Underrättelser* 25.7 och 4.8.1829.

46. *Turun Wiikko-Sanomat* 25.7.1829; *Oulun Wiikko-Sanomia* 1.8 och 8.8.1829.

möjlig i någon större omfattning. Offentligheten på de två språken var åtskild. Men ovan har vi visat att det finns material som överskred denna gräns, vilket skapar en mera nyanserad bild av tidsperioden.

Annonser och annan typ av återanvändning

Annonser och reklam utgör en väsentlig typ av återanvänt material. Överföringen av materialet från en tidning till en annan ägde inte rum på initiativ av redaktörerna, åtminstone inte i regel, utan för att det låg i annonsörens intresse att sprida information om sin verksamhet. Man publicerade upprepade gånger kungörelser från lokala myndigheter, såsom meddelanden från råd, information om brandförsäkringar och fattigvård eller kejserliga kungörelser. Tidiga marknadsföringsmaterial var till exempel bokhandlarnas boklistor, auktionsannonser eller torgprislister men också reklam för kulturevenemang som baler och maskerader. Från 1820- och 1830-talen dyker också annonser för passagerarfartyg och ångbåtar upp, liksom reklam för företag som Finlayson, Fiskars och Hartwall. Annonsernas absoluta mängd i vårt material är enorm och innehållet visar vilken typ av kulturprodukt tidningen var. Företags och privatpersoners annonser, såsom James Finlaysons annonser kring grundandet av fabriken på 1820- och 1830-talen, berättar om verksamhetskulturen, offentligheten och karaktären hos de finländska tidningarna.

Finlaysons fabrik grundades i Tammerfors 1826. Den var ett växande företag som ständigt expanderade och sökte mer arbetskraft. I pressen publicerades bland annat arbetsplatsannonser. En av dem publicerades i identisk form åtminstone sex gånger i Åbo och Helsingfors.⁴⁷ En annan återkommande annons från Finlaysons spinneri publicerades i mars 1830. En annons, undertecknad av James Finlayson och publicerad i Helsingforspressen fyra gånger, rapporterade att man hade goda erfarenheter av verksamheten och avsåg utöka fabriken med en ny Water-Twist-maskin.⁴⁸ Om en expanderande verksamhet berättar också en annons, där man söker samarbetsparter vid kusten. I mars 1834 meddelade Finlayson att man behövde hjälp med att frakta, lagra

47. Annonser undertecknades redan 19.4.1826 i Tammerfors. *Åbo Tidningar* publicerade den 24.5, 7.6 och 5.7, alltså med under en månads mellanrum. I Helsingfors publicerade *Finlands Allmänna Tidning* annonsen ursprungligen för sin del redan två veckor tidigare (18.5) och på nytt likadan (23.5).

48. *Helsingfors Tidningar* 3.3.1830.

och leverera bomull på förmånliga villkor. Han berättade också i en annons som publicerades flera gånger att det tidigt följande sommar skulle ankomma en stor last med bomull från London och Liverpool till Helsingfors, Åbo, Björneborg eller Kristinestad.⁴⁹ Denna händelse, som innebar en inkomstkälla för många människor och verksamhet som bidrog till den explosionsartade tillväxten av Tammerfors, lämnade sedvanliga spår genom dylika små annonser.⁵⁰

En stor bomullsleverans och investeringen i en ny maskin kan anses ha stort nyhetsvärde, eftersom de innebar arbete för många människor: tack vare de arbetsplatser fabriken skapade var befolkningstillväxten stark i Tammerfors från 1820-talet och framåt under hela seklet. Den nya ångmaskinen och fabriken stora betydelse för sysselsättningen kunde ha varit viktigt nyhetsmaterial i det agrara Finland, men denna typ av händelser brukade man inte rapportera om. Inte heller förklarade man betydelsen av annonserna eller ens av nya kejsrerliga kungörelser genom till exempel något slag av ingress. Fiskars stora annonser på 1830-talet, i vilka man gjorde reklam för produkter och återförsäljare, gav inte heller upphov till någon redaktionell text. Annonserna var ansenliga, över tio rader höga, men i dem angavs endast produkterna och hos vilka tobakshandlare i Åbo och Helsingfors man kunde göra beställningar.⁵¹ Fiskars bruk hade i och för sig varit verksamt sedan mitten av 1600-talet, men att produktionen på 1830-talet utvidgades till mindre produkter av metall, såsom knivar och hushållsredskap, var en nyhet. År 1838 sökte Fiskars med sju- till nioradiga annonser kontorspersonal och fick på så sätt mycket mer spaltutrymme än den lilla efterföljande annonsen på två rader som ett annat företag hade lagt in.⁵² Gemensamt för alla dessa annonser är att de, trots att de inte stilistiskt skilde sig från annat material i listan av blandade annonser, var insatta av stora företag och deras innehåll tangerade en kulturellt sett mycket betydande ekonomisk utveckling.

49. *Helsingfors Tidningar* 5.3.1834, *Finlands Allmänna Tidning* 6.3, 11.3 och 13.3 1834, *Helsingfors Tidningar* 15.3 1834, *Åbo Underrättelser* 19.4, 26.4 och 7.5 1834.

50. Om industrialiseringen av Tammerfors se närmare Pertti Haapala, *Tehtaan valossa. Teollistuminen ja työväestön muodostuminen Tampereella 1820–1920* (Tampere 1986).

51. Till exempel *Åbo Underrättelser* 2.3.1831, *Finlands Allmänna Tidning* 8.3.1831.

52. Till exempel *Åbo Underrättelser* 21.7.1838, *Finlands Allmänna Tidning* 23.7.1838.

Om tidsperiodens press har Päiviö Tommila skrivit att ”redaktörerna hade inte något öga för nyheter”.⁵³ Under första hälften av 1800-talet koncentrerade sig den finländska tidningspressen mycket riktigt på att upplysa och publicera annonser och reklam, såsom exemplen på företagsannonser ovan visade. Utan tvekan tangerade tidningsmaterialet, även annonserna, ämnen som en modern redaktör gjort rafflande nyheter av. Men tanken om att man saknade öga för nyheter är anakronistisk, eftersom vi inte kan betrakta 1820- och 1830-talens press utifrån ett senare nyhetsbegrepp. Tvärtom är det uppenbart att även annonserna hade en viktig nyhetsförmedlande funktion, vilket fått endast litet uppmärksamhet i tidigare presshistorisk forskning. Reklam och annonser var ett medium för den omgivande kulturen och samhället representerade sig genom dem för läsarna: de fyllde en informativ funktion. Liksom exemplen med Finlayson ovan visade, fokuserade det tidiga 1800-talets finländska tidningspress på att publicera annonser och reklam som hade att göra med handel och reglementen. Tidigare forskning har ofta förbisett i vilken utsträckning det återkommande annonsmaterialet faktiskt synliggjorde förutom företagets verksamhet och produkter även den miljö där allt detta ägde rum.

De fall som här presenterats visar hur glidande gränsen mellan annons och nyhet var. Samtidigt visar de hurdana funktioner man ansåg att tidningarna fyllde och vad man eftersträvade med återanvändning och upprepning av material. Man har tolkat pressen ur ett politiskt offentlighetsperspektiv, men det står klart att den under början av 1800-talet även betjänade institutionell utveckling och ekonomisk verksamhet. Eftersom BLAST effektivt hittar identiska eller mycket liknande annonser och reklam ger metoden en helhetsbild av hur just detta material syntes i pressen. Vid sidan av annonser och reklam publicerade tidningarna myndigheternas och kyrkans kungörelser, nyhetsmaterial och litterära texter, som kunde bestå av till exempel dikter, anekdoter eller följetonger. Gränsen mellan olika typer av innehåll var inte alltid klar. Tidningarnas karaktär och det samhälle som omgav dem förändrades under den undersökta perioden, vilket påverkar vad och hur man publicerade i dem.

53. Päiviö Tommila, 'Yhdestä lehdestä sanomalehdistöksi 1809–1859', Päiviö Tommila (toim.), *Suomen lehdistön historia* 1, s. 81.

Vi kom till slut till följande kategorisering av tidningsinnehåll. För det första måste man konstatera att en stor del av återanvändningen är upprepningar, som uppstått då man återpublicerat återkommande material såsom annonser och reklam i samma eller olika tidningar. Denna typ av upprepning är inte alltid återanvändning eller kopiering, för den kan också innehålla variationer. En annons kan ha haft ett standardiserat format, som man sedan gjort så små förändringar i att BLAST identifierar likheten, trots att skillnaderna i innehållet är avsiktliga eller redaktionella, och inte alls beror på fel i den automatiska textigenkänningen.

Annonserna utgör den dominerande andelen av återanvändning under perioden 1771–1853, men en annan typ av återanvändning är sådan som sker mellan tidningar och ibland över en mycket lång tid. Att hitta denna typ av återanvändning skulle vara mycket utmanande och till och med slumpmässigt utan digitala hjälpmedel. BLAST identifierar däremot med lätthet upprepningar, oberoende om tiden mellan dem är dagar, månader, decennier eller ett sekel. Enligt våra preliminära iakttagelser är den longitudinella upprepningen av text ett typiskt drag i finländsk 1800-talspress. De tidigaste upprepade texterna är från 1780-talet och återanvändningen av dem kan sträcka sig ända till sekelskiftet 1900. Ett exempel är minnesrunan över Henrik Gabriel Porthan, en dikt som publicerades i *Åbo Tidning* på finska den 31 mars 1804, två veckor efter att han avlidit. Denna dikt av Jacob Judén (Jaakko Juteini) blev en text, som rörde sig i tiden under de kommande decennierna. Den lyftes fram igen 50 år efter Porthans död och publicerades bland annat i *Suometar* den 9 september 1864. Dikten återupptäcktes igen hundra år senare, då den presenterades för läsarna i *Wiipuri* den 18 mars 1904.⁵⁴ Det är intressant att man i *Wiipuri* hänvisar tillbaka till den sekelgamla utgivningen i *Åbo Tidning*. Samtidigt angavs Judéns ursprungliga signatur ”Hämäläinen”, utan att man uppgav författarens identitet för läsarna. Där emellan hade man ofta hänvisat till Judéns dikt och publicerat delar av den i många olika tidningar, särskilt då man gjorde Porthan till förgrundsfigur för fennomanerna på

54. *Åbo Tidning* 31.3.1804, *Suometar* 9.9.1864, *Wiipuri* 18.3.1904. Om Porthans verkningshistoria i ljuset av tidningsmaterial se Hannu Salmi, 'Big Data ja Porthan', *Auraica* 7 (2016), s. 91–95, <https://journal.fi/aur/article/view/60329> (hämtad 1.4.2018).

1860-talet.⁵⁵ Minnesdikten över Porthan är ett exempel på en långvarig återanvändning av text. Eftersom denna undersökning har avgränsats till slutåret 1853, kommer vi inte att analysera fallet desto närmare i det här sammanhanget.

En tredje form av återanvändning är texter som kopierats från en tidning till en annan inom ett mycket kort tidsspänn. Detta kunde kallas viralt i den meningen att spridningen liknar en infektion, när många tidningar publicerade samma texter samtidigt. Dessa nätverk av snabba nyheter var som störst mot slutet av 1800-talet och i början av 1900-talet då samma nyhet kunde publiceras tiotals gånger. Denna typ av viral spridning, som är bekant från senare tiders mediekultur⁵⁶, kunde inte vara särskilt utbredd i början av 1800-talet, eftersom själva volymen på pressen var så liten. Men det fanns vissa virala drag redan under åren 1771–1853 om man ser till det sätt som den finländska pressen integrerades med internationella nyhetsströmmar. Kopiering och upprepning av texter begränsades varken då eller senare enligt geografiska, språkliga eller kulturella gränser.

Internationella nyhetsströmmar

Under den undersökta perioden var Finlands enda egentliga tidning för utrikesnyheter den officiella tidningen *Finlands Allmänna Tidning*, som utgavs från och med 1820.⁵⁷ Före övergången till det ryska kejsardömet hade den under olika namn utkomna ”Åbotidningen” enligt kutym lämnat statliga angelägenheter och utrikesärenden åt *Stockholms Post-Tidningar*.⁵⁸ Avsaknaden av internationellt material innebär inte att till exempel Aurorasällskapets tidningsföretag skulle ha varit lokalt eller

55. Se t.ex. *Suometar* 15.4.1854, *Helsingfors Tidningar* 11.7.1855, *Tähti* 16.9.1864, *Suomen Julkisia Sanomia* 22.9.1864, *Päivätär* 24.9.1864, *Mikkelin Wiikko-Sanomia* 29.9.1864, *Sanomia Turusta* 30.9.1864, *Suomen Julkisia Sanomia* 10.10.1864, *Uusi Suometar* 18.11.1874, *Tampereen Sanomat* 28.9.1882, *Päijänne* 22.11.1882, *Uusi Aura* 16.3.1904, *Wiipurin* 19.3.1904. Om Porthan som storman se Hannu Salmi, ’Porthanin arku ja historian perintö’, *Auraica* 6 (2015), s. 21–32, <https://journal.fi/aur/article/view/53500> (hämtad 1.4.2018).

56. Om viralitet se Douglas Rushkoff, *Media Virus! Hidden Agendas in Popular Culture* (New York 1994), s. 3–16; Karine Nahon & Jeff Hemsley, *Going Viral* (Cambridge 2013), s. 1–2; Tony D. Samson, *Virality. Contagion Theory in the Age of Networks* (Minneapolis 2012), s. 1–16.

57. Tommila, *Suomen lehdistön levikki ennen vuotta 1860*, s. 79.

58. Päiviö Tommila, ’Suomen sanomalehdistön alkuvaiheet’, Päiviö Tommila (toim.), *Suomen lehdistön historia 1. Sanomalehdistön vaiheet vuoteen 1905* (Kuopio 1988), s. 49.

att dess redaktörer inte skulle ha följt med utländsk press. Tidningen behandlade ibland utrikesärenden och ibland hänvisade man direkt till andra tidningar. Dessa hänvisningar handlade ändå i huvudsak om litterära frågor, inte nyheter. Till exempel kommenterade man 1794 den tyska debatten om huruvida upplysningstanken kunde anses vara orsaken till de politiska omvälvningarna i Europa och i synnerhet den franska revolutionen.⁵⁹

Medan Finland var en del av Sverige hade Åbotidningarna lytt under den svenska censurlagstiftningen. I och med 1809 förändrades detta. Från år 1810 bytte *Åbo Tidning* namn till *Åbo Allmänna Tidning*. Namnbytet kom sig av att tidningen nu blivit den officiella tidningen, vilket innebar att den var regeringens språkrör.⁶⁰ Efter 1809 stod det oklart vem som ansvarade för tidningscensuren och hurdan dess linje skulle vara. Någon egentlig censurstadga fanns inte. Den offentliga tidningens linje förblev politiskt försiktig, men på 1820-talet då tidningarna blev flera blev frågan om censur aktuell på ett nytt sätt. Man har ansett att Arwidssons tidning *Åbo Morgonblad* till och med avsiktligt prövade censurens gränser.⁶¹ Dessa kom emot i början av oktober 1821, då Arwidssons tidning lades ned genom ett beslut av självaste kejsaren.

Tommila har konstaterat att nyhetsinnehållet i de tidiga finländska tidningarna var magert. För informationsförmedlingen var tidningarnas betydelse begränsad, eftersom nyheterna landade i tidningarna med fördröjning och privat brevväxling förmedlade nyheter snabbare. Allt som allt menar Tommila att tidningarnas kontakt till den internationella nyhetsströmmen var ganska modest under första hälften av 1800-talet. Läget förändrades delvis mot slutet av 1840-talet under Europas galna år, då flera finländska tidningar började publicera utrikesnyheter. År 1850 förbjöds däremot publicering av nyheter i de finskspråkiga tidningarna. Tommila betonar betydelsen av Krimkriget särskilt som en drivkraft

59. *Åbo Tidningar* 5.5.1794, 12.5.1794. Det handlade om en recension om en bok utgiven i Tyskland. Minna Ahokas har behandlat artiklar i Åbotidningarna som behandlade utländska författare och publicerade översättningar ur utländska tidningar eller böcker. Se Minna Ahokas, *Valistus suomalaisessa kirjallisuudessa 1700-luvulla* (Helsinki 2011), s. 248–255.

60. Tommila, 'Yhdestä lehdestä sanomalehdistöksi 1809–1859', s. 81.

61. Zilliacus & Knif, *Opinionens tryck. En studie över pressens bildningsskede i Finland*, s. 29–31. Man övervakade nog på olika sätt den litterära verksamheten redan före censurförordningen 1829. Se Yrjö Nurmio, *Suomen sensuuriolot Venäjän vallan alkuaikoina vv. 1809–1829* (Porvoo 1934).

för den snabba tillväxten av den finskspråkiga tidningspressen och dess växande intresse för utrikeshändelser.⁶² Återanvändningen av text stöder delvis Tommilas tolkning, men erbjuder också ett annat perspektiv, där Finland framstår som en del av det internationella nyhetsflödet. Man måste komma ihåg att en del av den läsande allmänheten också följde med utländsk, i synnerhet svensk, press och fick sina nyheter tidigare, såvida postgången löpte utan störningar. Man prenumererade på tidningar till läsesällskap och till akademien redan på 1700-talet, och under 1800-talet ökade prenumerationerna till olika kretsar ytterligare.⁶³ De finländska läsarna befann sig ingalunda i någon nyhets-skugga.

Den anspråkslösa mängden utrikesnyheter måste ställas i relation till den totala tidningsutgivningen. I synnerhet *Finlands Allmänna Tidning* och *Turun Wiikko-Sanomat* följde under 1820- och 1830-talen händelserna i Europa och den övriga världen och rapporterade bland annat om revolutionär verksamhet i Spanien, Italien, Grekland och Brasilien. Information om händelser i utlandet förmedlades också av *Wiburgs Wochenblatt* på sitt håll. De här tidningarnas nyhetsmaterial publicerades till och med på tre språk. Då det under 1820-talet som mest utgavs mellan tre och fem tidningar samtidigt och hela tre av dem publicerade utrikesnyheter var andelen inte alldeles obetydlig. Man var ofta moderat då det gällde politiska nyheter, men att man över huvud taget skrev om saker gjorde att de blev en del av den finländska vardagen. *Finlands Allmänna Tidning* tog till exempel upp diskussionen om parlamentarism, i och för sig inte gällande Finland utan genom franska och brittiska exempel. I april 1817 publicerades artikeln ”Om Engelska Constitutionen”, i vilken det brittiska statsskicket grundläggande dokument och parlamentets historia presenterades.⁶⁴ I februari 1821 publicerade tidningen en text om debatten om politisk frihet som förts i den franska pressen. *Finlands Allmänna Tidning* konstaterade att den politiska friheten var det samma som representationsrätten.

62. Tommila, *Suomen lehdistön levikki ennen vuotta 1860*, s. 76–81. Utrikesnyheternas synlighet i den finländska pressen har också behandlats i Juhani Paasivirta, *Suomi ja Eurooppa. Autonomiakausi ja kansainväliset kriisit 1808–1914* (Helsinki 1978), 89–101.

63. Tommilla, ’Suomen sanomalehdistön alkuvaiheet’, s. 47; Ilkka Mäkinen, ”Nödvändighet af LainaKirjasto”: *Modernin lukuhulun tulo Suomeen ja lukemisen instituutiot* (Helsinki 1997), s. 130–140.

64. *Finlands Allmänna Tidning* 26.4.1817.

I artikeln hänvisades direkt till de franska källorna *Journal des Débats politiques et littéraires* och *Le constitutionnel* och man citerade också den senare direkt.⁶⁵ Exemplet visar hur den internationellt aktuella frågan om parlamentarism också figurerade i finländsk press, trots att den politiska situationen i Finland inte berördes direkt. Att jämföra landets egna förhållanden med resten av Europa förblev läsarens uppgift.

Den av Reinhold von Becker grundade tidningen *Turun Wiikko-Sanomat* (1820–1831) var den första finskspråkiga tidningen som publicerade nyhetsmaterial för en finskspråkig läsande publik. Tidningens upplaga var i synnerhet under de första åren häpnadsväckande stor, cirka 2 000 exemplar,⁶⁶ varför informationen i den fick stor spridning med avseende på tidens förhållanden. *Turun Wiikko-Sanomat* publicerade utrikesnyheter, trots att tidningen inte fått något särskilt tillstånd för detta. Tidningen stödde den grekiska frihetskampen, som bröt ut i början av 1820-talet, så tydligt att den förbjöds att publicera utrikesnyheter.⁶⁷ Också *Finlands Allmänna Tidning* publicerade nyheter som var vänligt sinnade till de grekiska rebellerna.⁶⁸ År 1831 syntes det polska upproret på de finländska tidningarnas sidor, men då närmast ur ett ryskt perspektiv, eftersom *Finlands Allmänna Tidning* publicerade nyhetsnotiser som härstammade från S:t Petersburg. Åtminstone *Helsingfors Tidningar* upprepade dessa nyheter.⁶⁹ Också i de finskspråkiga *Turun Wiikko-Sanomat* och *Oulun Wiikko-Sanomia* ingick nyheter om händelserna i Polen.⁷⁰ Uleåborgstidningen uppgav att man lånat berättelsen direkt från avisen från Helsingfors, alltså *Finlands Allmänna Tidning*.

I början av 1830-talet drabbades Europa av en koleraepidemi, som också kan iakttas på de finländska tidningarnas sidor. Redan under 1820-talet hade *Finlands Allmänna Tidning* skrivit om dödsfall i Persien och Indien på grund av kolera.⁷¹ I slutet av september 1830 publicerade tidningen en nyhet från S:t Petersburg där inrikesministern med-

65. *Finlands Allmänna Tidning* 6.2.1821.

66. Tommila, 'Yhdestä lehdestä sanomalehdistöksi 1809–1859', s. 87.

67. *Ibid.*, s. 87–90.

68. Till exempel *Finlands Allmänna Tidning* 18.9.1821, 28.5.1822 och 29.8.1822.

69. Till exempel *Finlands Allmänna Tidning* 10.1 och 11.1.1831 och *Helsingfors Tidningar* 19.1.1831.

70. *Turun Wiikko-Sanomat* 5.3.1831 och 12.3.1831, *Oulun Wiikko-Sanomia* 12.2.1831.

71. *Finlands Allmänna Tidning* 23.4.1822, 22.6.1822, 9.9.1824 och 6.10.1825.

delade att koleran spritt sig i vissa områden i kejsardömet.⁷² Även den tyskspråkiga *Wiburgs Wochenblatt* rapporterade om saken.⁷³ I juni 1831 publicerade *Finlands Allmänna Tidning* en serie i flera delar som hade rubriken ”Underrättelser om farsoten Cholera”, där man berättade om sjukdomens symtom och vård.⁷⁴ Tidningen förmedlade från S:t Petersburg också annat nyhetsmaterial om koleran. Ibland återpublicerade andra tidningar dessa notiser.⁷⁵ Alla nyheter om epidemin kom ändå inte från S:t Petersburg eller via landets officiella tidning. *Åbo Underrättelser* innehöll den 9 juli 1831 en artikel som rubricerats ”Cholera besegrad”. Texten var lånad från den svenska tidningen *Minervas* nummer 50 och 51. Åbotidningen nämnde explicit att man i allmänhet inte lånade material från tidningar i Sverige, eftersom allmänheten ändå läste dem, men att man denna gång gjorde ett undantag. Orsaken var att man ville informera om en medicin som lämpade sig för vården av kolera. Man önskade att apotek i Finland skulle skaffa den. Artikeln som lånats från *Minerva* börjar i sin tur med en hänvisning till den officiella tidningen i Warsawa, som den svenska tidningen lånat nyheten av. Texten är daterad i Warsawa den 11 juni 1831 och den är signerad ”Dr. Leo”. Fyra dagar senare publicerade *Åbo Tidningar* samma artikel med rubriken ”Ån ett nytt Medel mot Choleran” och hänvisade likaledes till *Minerva*.⁷⁶ Samma dag hade också *Finlands Allmänna Tidning* återpublicerat nyheten, men hänvisade för sin del till *Preussische Staats-Zeitung* och rubricerade texten ”Om Choleran och dess botande”. Också *Helsingfors Tidningar* publicerade samma nyhet i två nummer och hänvisade liksom Åbotidningarna till källan i Warsawa.⁷⁷ Exemplet illustrerar en internationell kedja av återanvändning: tidningarna lånade material av varandra och cirkulationen av nyhetsmaterial mellan tidningarna bildar ett slags internationellt nät-

72. *Finlands Allmänna Tidning* 30.9.1830. Om de tidiga nyheterna om koleran se även Sofia Paasikivi, ”*Waikioita Waiwoja Watasta*”. *Kolera ja siitä käyty keskustelu 1800-luvun Turussa*, avhandling pro gradu. Kulttuurihistoria, Turun yliopisto (Turku 2016), s. 59–66.

73. *Wiburgs Wochenblatt* 16.10.1830.

74. *Finlands Allmänna Tidning* 11.6, 13.6, 14.6, 17.6 och 18.6.1831.

75. Till exempel *Finlands Allmänna Tidning* 26.7.1831, upprepning i *Helsingfors Tidningar* 30.7.1831; *Finlands Allmänna Tidning* 30.7.1831, upprepning i *Åbo Tidningar* 3.8.1831.

76. *Åbo Tidningar* 13.7.1831. Om fallet Leo se även Richard S. Ross III, *Contagion in Prussia*, 1831. *The Cholera Epidemic and the Threat of the Polish Uprising* (Jefferson, NC, 2015), s. 49–51.

77. *Helsingfors Tidningar* 13.7.1831 och 16.7.1831.

verk, trots att det inte fanns några nyhetsbyråer som skulle ha kablat ut nyheter över hela världen. Som nyhetsbyråer fungerade i stället andra tidningar och det nätverk de utgjorde.

Enligt BLAST-igenkänningen ledde inte det galna året 1848 till någon vitt utspridd återanvändning av nyheter inom finländsk press, även om den revolutionära verksamheten syntes i tidningarnas spalter. Fastän nyheterna inte spreds från en tidning till en annan i Finland nådde informationen om oroligheterna läsarna genom kedjor av internationella nyheter i och med att utrikesnyheter refererades för finländsk publik. *Finlands Allmänna Tidning* rapporterade den 11 mars 1848 om ”de sista directa underrättelserne” från Paris och London på följande sätt: ”Utaf de sednast omnämnda tilldragelserne i Paris har utvecklat sig en revolution, som föranledt till stor blodsutgjutelse [...]” Tidningen nämner särskilt att uppgifterna härstammade från tidningar som utkommit den 25 februari. I nyheterna ingick obekräftade uppgifter, såsom ett rykte om att minister Guizot antingen skulle ha mördats eller flytt till England. Några dagar senare upprepade *Åbo Underrättelser* samma nyhet.⁷⁸ I början april av berättade för sin del den officiella tidningen om det kejsarliga manifestet från den 14 mars, enligt vilket kejsaren förhöll sig med allvar till revolutionsyran som drabbat de europeiska länderna. *Finlands Allmänna Tidning* betonade igen att man refererade händelserna enligt de färskaste utländska tidningarna från London, Paris och Berlin daterade den 18, 19 och 23 mars. Genom att ange utgivningsdatumerna för de utländska tidningarna har man uppenbarligen velat understryka att det handlade om rätt färska uppgifter. Lite senare upprepades samma information om det kejsarliga manifestet av både *Åbo Tidning* och *Ilmarinen*.⁷⁹

Till oroligheterna år 1848 hör också den ungerska frihetskämpen Lajos Kossuths internationella rykte. Efter folkresningen i Ungern i mars 1848 skrev man om Kossuth också i Finland. Om nyhetsrutterna skvallrar den identiska nyhet om hur det ungerska parlamentet beslutat att avsätta den österrikiska kejsaren som kung som publicerades av både *Åbo Underrättelser* och *Åbo Tidningar* den 15 maj 1849. Båda tidningarna hade källor i Sverige, men *Åbo Tidningar* uppgav sig citera *Post- och Inrikes Tidningar*. Samtidigt nämnde man att källan

78. *Åbo Morgonblad* 15.3.1848.

79. *Åbo Tidning* 7.4.1848, *Ilmarinen* 8.4.1848.

är en sammanfattning av flera olika utländska nyheter, vilka daterats den 1 maj i London, den 2 maj i Paris, den 3 maj i Wien och Frankfurt am Main och Hamburg samt den 7 maj i Köpenhamn. Det politiska läget gjorde att man ville sprida nyheter så snabbt som möjligt och spridningen fick en viral karaktär då nyheten spreds som i ett nätverk.

Den tidigare diskuterade vaga gränsen mellan nyhet och kungörelse blir synlig också då det gäller förmedlingen av utrikesnyheter. Information om händelser spred sig förutom genom redaktionernas förmedling också genom olika typer av kungörelser. Som exempel kan man nämna den kejsrerliga senatens kungörelse från den 19 december 1829 som *Finlands Allmänna Tidning* publicerade på julaftonen 1829. Meddelandet handlade om en stöld från fursten av Oranien, då juveler och andra skatter stulits från hans slott. Fursten utlovade en belöning på 25 000 nederländska floriner till den som återbördade egendomen eller som kunde ge polisen ett avgörande tips för att lösa gåtan. Efter julen publicerade *Tidningar ifrån Helsingfors* och *Helsingfors Tidningar* samma nyhet, den 28 december respektive den 30 december 1829. Efter årsskiftet publicerade fyra tidningar, *Wiburgs Wochenblatt*, *Åbo Tidningar*, *Åbo Underrättelser* och *Turun Wiikko-Sanomat*, nyheten den 9 januari 1830. Nyheten gick över språkgränsen, eftersom den publicerades på finska i *Turun Wiikko-Sanomat* och sedan även i *Oulun Wiikko-Sanomia* två gånger den 16 och den 23 januari.⁸⁰ Den olycka som mött fursten av Oranien blev således i form av en kungörelse en nyhet i samtliga dåvarande finländska tidningar.

Förutom aktuellt nyhetsmaterial återanvände tidningarna också annat material om till exempel kända personer från internationella källor, såsom följetonger. År 1822 publicerade *Turun Wiikko-Sanomat* en berättelse i flera avsnitt om Kolumbus upptäcktsresor under rubriken ”Kuinka Amerikka löytiin”.⁸¹ Någon källa för berättelsen angavs inte. Senare, i början av 1840-talet, använde *Oulun Wiikko-Sanomia* samma material när den publicerades med titeln ”Lyhyt kertomus kuinka Amerika löytiin”.⁸² Här hann det gå nästan 20 år mellan publiceringsgångerna. Tidningarna kunde alltså återanvända varandras material också över

80. *Finlands Allmänna* 24.12.1829, *Tidningar ifrån Helsingfors* 28.12.1829, *Helsingfors Tidningar* 30.12.1829, *Wiburgs Wochenblatt* 9.1.1830, *Åbo Tidningar* 9.1.1830, *Åbo Underrättelser* 9.1.1830, *Turun Wiikko-Sanomat* 9.1.1830, *Oulun Wiikko-Sanomia* 16.1.1830 och 23.1.1830.

81. *Turun Wiikko-Sanomat* 18.5, 25.5, 1.6, 8.6 och 15.6.1822.

82. *Oulun Wiikko-Sanomia* 25.9, 2.10 och 9.10.1841.

långa perioder. Dylika exempel finns det rikligt av i den finländska pressen. Zacharias Topelius anses vara en pionjär gällande noveller i följetong i och med att han införde en underhållande journalistisk stil i *Helsingfors Tidningar* och i finländsk press.⁸³ Men det förekom följetonger redan före Topelius. Till exempel publicerade *Åbo Underrättelser* 1829 följetongen om Jean-Gabriel (i tidningen Johan Gabriel) Eynard, som var en fransködd men senare i Schweiz verksam bankir.⁸⁴ Två månader senare publicerade *Helsingfors Tidningar* samma berättelse.⁸⁵ Texten var en kort biografi, men den hade också en politisk dimension, eftersom Eynard var känd för sina Greklandssympatier, vilket också kommer fram i texten. Den litterära följetongen knöt alltså an till europeiska politiska frågeställningar och grekernas frihetssträvanden från det osmanska väldet.

Utgående från det som framkommit ovan kan man konstatera att de tidningar som utkom i Finland var delaktiga i den internationella nyhetsströmmen genom att förmedla material man plockade ur utländska tidningar. Man lånade material både från tidningar i S:t Petersburg och från Sverige och västra och centrala Europa. Det är å andra sidan uppenbart. Man upprepade inte nyhetsmaterial i finländska tidningar under början av 1800-talet i stor utsträckning och kedjorna av kopiering är inte långa, men dessa upprepningar visar att tidningarna var en del av den internationella pressoffentligheten, som bara blev starkare under seklets gång.

Avslutning

Vi har i denna uppsats studerat de sätt på vilka den finländska tidningspressen återanvände texter under perioden 1771–1853. Undersökningen av kopiering och återanvändning baserar sig på digitala metoder, i detta fall särskilt en algoritmisk metod som har tagit intryck av bioinformatiken. Genom att analysera återanvändningen kan man, som vi gjort, studera bland annat relationerna mellan olika regioner och språk i pressen samt olika typer av återanvändning.

Allt som allt innehåller tidningarna från åren 1771–1853 mycket återanvändning som består av olika slag av bestående eller återkommande

83. Tommila, 'Yhdestä lehdessä sanomalehdistöksi 1809–1859', s. 145–149.

84. *Åbo Underrättelser* 13.6.1829 och 16.6.1829.

85. *Helsingfors Tidningar* 22.8.1829 och 26.8.1829.

annonser om försäljning eller uthyrning och myndighetsmeddelanden. Samtidigt kopplades tidningarna till ett internationellt nätverk av informationsflöden och allt mer material kom att kopieras från utrikes-tidningar allt efter att behovet av information ökade och det snabbt föränderliga läget krävde det. I tidigare forskning har man betonat Krimkrigets betydelse för den internationella informationsgången, men trots sin begränsade volym deltog den finländska pressen redan före det i rapporteringen av internationella fenomen såsom koleraepidemin 1831 och revolutionsvågen 1848.

Vi har studerat de olika formerna av upprepning parallellt, eftersom de visar hur kommunikationen förändrades i början av 1800-talet. Tidningarna saknade i utgångsläget en position som arena för politisk offentlighet: snarast sökte pressen sin plats i ett område där man byggde upp institutioner och där den politiska och samhällsliga förändringen var snabb. Tidningspressens expansion inleddes i början av 1800-talet, men var särskilt stark mot slutet av seklet. Trots det verkade pressen i början av 1800-talet som ett sorts verktyg för standardisering: ny information om landskapen och nya fenomen förmedlades med hjälp av flera olika genrer av text, och den växande pressen spred gemensam information eller formuleringar till allt flera läsare. Pressen tjänade förenhetligandet av Finland och skapade genom detta grunden för den senare moderniseringen. Tidningarnas information om ångbåtstrafik, väderiakttagelser och torgpriser skapade en gemensam kunskapsinfrastruktur, som knöt samman orter och områden. Annonsmaterialet berättade särskilt om hur företagsverksamheten utvecklades och samtidigt lärde den läsarna att iaktta omvärlden genom den information tidningarna erbjöd. Förutom att aktivera läsarna att köpa och vara delaktiga, hjälpte annonserna människor att förstå den samtida historiska förändring som ägde rum under första hälften av 1800-talet.

De återanvända materialen ger oss även orsak att reflektera över betydelsen av aktörskap. Vems röst var det som hördes i pressen under dess första tid? Som helhet var tidningspressen under 1800-talet förutom ett forum för olika typer av text en arena för många olika slag av intressen. Andelen material som processats av redaktörer var betydligt mindre under 1771–1853 än under senare skeden. Den stora andelen annonser och kungörelser understryker mångfalden av röster och det delade aktörskapet: genom pressen talade företag och samfund, församlingar och städer, myndigheter och medborgare.

Det finns skäl att reflektera över aktörskapet också i återanvändningen. Metodiskt skiljs det återanvända materialet från sina upphovsmän genom igenkänningen: BLAST behandlar all text enbart som textsträngar och identifierar likheter mellan dem. Då det gäller annonser är de klart att annonsören, till exempel Finlayson, har använt en egen grundtext och reviderat den efter behov i olika sammanhang i olika annonser. BLAST ser ingen skillnad mellan variationer i text som skapats av en individ eller dem som uppstått på grund av frakturstilen, smala spalter eller dålig papperskvalitet. Kedjor av upprepningar eller kluster måste studeras med hjälp av närläsning för att man ska kunna avgöra deras karaktär. Däremot är texten om stölden av fursten av Oraniens skatter klarligen en kopierad text och förändringar i den är inte ett resultat av en medveten redaktionell process. Här handlar det snarare om den smittsamma karaktären av vissa texter: de innehåller något sådant, som har fått redaktörerna att publicera dem på nytt, och samma text har snabbt fått en stor skara av läsare. Allteftersom tidningspressen blev större ökade potentialen för dylikt genomslag.

I den här artikeln har vi endast kort behandlat den longitudinella upprepningen, kopiering som gjorts över långa tidsperioder. Temat är ett ämne för en egen undersökning, eftersom det finns rikligt av material. Dylik återanvändning över lång tid är en fråga där nyttan av algoritmiska metoder blir uppenbar. Då det gäller dramat i Oranien kunde man med rimlig möda även med traditionella metoder kartlägga hur nyheten snabbt spred sig på en begränsad tid, men då det gäller återanvändning med långa tidsmellanrum är läget ett helt annat: under åren 1771–1910 publicerades två miljoner tidningssidor och att hitta återaktiverade texter skulle i praktiken vara omöjligt. Preliminära iakttagelser ger vid handen att texter som publicerades under den här undersökta perioden återanvändes även senare. Tidningarna från åren 1771–1853 utgjorde ett arkiv, ur vilket man kunde ösa material att återpublicera bland annat för den växande fennomanins behov. Det var just ett sådant syfte som återpubliceringen av Porthans minnesdikt fyllde, då man särskilt under 1860-talet byggde upp bilden av ”den finska historiens fader”. Den kulturella betydelsen av tidningspressen ligger inte enbart i dess ”samtidighet” och aktualitet, utan också i hur man senare kommit ihåg den och utnyttjat den.